

ANTROPOMORFIZEM V STAREJŠEM ČEBELARSKEM IZRAZJU

Simon Atelšek

*Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU,
Ljubljana, Slovenija*

Keywords: older beekeeping terminology, metaphor, extension of meaning

Summary: The article presents the older beekeeping terminology, which was created in the context of semantic formation modes on the basis of anthropomorphization of bees. In this respect, metaphorical semantic transfer and extension of meaning are demonstrated as the central formation modes, being the only ones to enable cross-domain meaning transfer. The analysis, which was based on four beekeeping works from the period before the formation of unitary standard Slovenian in the middle of the 19th century, revealed that such beekeeping terminology was fairly equally represented in all authors involved, and consequently also in both two provincial versions of the Slovenian language. However, compared to the modern state we have found out that only about a quarter of these terms are preserved in modern beekeeping terminology.

Ključne besede: starejše čebelarstvo izrazje, metafora, pomenska širitev

Povzetek: V pričujočem prispevku je predstavljeno starejše čebelarstvo izrazje, ki je v okviru pomenotvornih načinov nastalo na osnovi počlovečenja čebele. Kot središčna tvorbeni načina se pri tem kažeta metaforični pomenski prenos in širjenje pomena, saj kot edina omogočata preslikavo pomena med različnimi področji. V analizi, ki je bila osnovana na štirih delih iz obdobja pred uveljavitvijo enotne knjižne norme v sredi 19. stoletja, se je pokazalo, da je tovrstno čebelarstvo izrazje dokaj enakovredno zastopano pri vseh vključenih avtorjih in posledično tudi v obeh pokrajinskih različicah slovenskega jezika. V primerjavi s sodobnim stanjem pa ugotovimo, da je v sodobni čebelarški terminologiji ohranjena le približno četrтина teh izrazov.

1. Uvod¹

Že pogovorno velja, da ima čebela pri Slovencih posebno mesto, kar se najpogosteje dokazuje s tem, da čebela *umre*, medtem ko vse druge živali *poginejo*. Da se že v najstarejših čebelarstvih besedilih poseben odnos do

¹ Prispevek je predelano in dopolnjeno poglavje iz doktorske disertacije z naslovom *Čebelarstvo izrazje od 18. do srede 19. stoletja*.

čebela kaže tudi na ravni strokovnega izrazja, bomo skušali dokazati z analizo pomenotvornih načinov, pri čemer bomo pozorni predvsem na strokovno izrazje, ki je nastalo na osnovi počlovečenja čebela oziroma antropomorfnega pogleda nanjo.

2. Teoretična izhodišča: pomenotvorni načini oz. terminologizacija

Oblikovanje strokovnega izrazja² oziroma zapolnjevanje poimenovalnih vrzeli na določenem strokovnem področju poteka na različne načine, in sicer znotraj jezika najpogosteje z besedotvornimi, skladenjskimi in pomenotvornimi načini. Pri prvem načinu strokovni izraz nastane po eni izmed besedotvornih vrst (npr. z izpeljavo *čebela* > *čebelar*), pri skladenjskih tvorbenih načinih novo poimenovanje nastane z oblikovanjem stalne besedne zveze (npr. *kunštni roj*), pri pomenotvornih načinih pa nov strokovni izraz nastane na osnovi pomenskega prenosa znotraj že obstoječe besede (npr. *pevec*).

Ker nas v pričujoči raziskavi zanimajo predvsem strokovni izrazi, ki so nastali na osnovi počlovečenja čebela, se bomo v nadaljevanju posvetili pomenotvornim načinom, ki jih v sodobni terminologiji imenujemo terminologizacija.³ A. Vidovič Muha (2000: 116) navaja, da gre pri tem postopku »[...] za poimenovanje posebnega, manj znanega z izrazom, ki je vsaj v svojem osnovnem pomenu del splošne zavesti [...]«. Lahko torej rečemo, da že obstoječa beseda dobi nov, strokovni pomen. Najpomembnejši sredstvi znotraj pomenotvornih načinov sta metafora in metonimija, znotraj katere pa kot ločeni postopek obravnavamo tudi sinekdoho.

Poleg pomenskih prenosov F. Novak (2004: 138) kot pomembno sredstvo zapolnjevanja poimenovalnih vrzeli na določenem strokovnem področju navaja širjenje in oženje pomena, pri katerem »[p]omenska skupina ostane ista, dobi pa izraz nekaj posebno poudarjenih posebnih pomenskih sestavin«. Gre torej za neke vrste specializacijo pomena v kontekstu določene stroke.⁴

² V pričujoči raziskavi izraza *strokovni izraz* in *termin* uporabljamo razlikovalno. *Termin* uporabljamo v skladu s pojmovanjem tradicionalne terminološke vede, ki je podrobneje predstavljena v Jemec Tomazin (2010: 166–169) in Žagar Karer (2011: 25–42), za poimenovanje pojmov v pojmovnem sistemu stroke. *Strokovni izraz* pa uporabljamo, kadar imamo v mislih poimenovalni sistem stroke v širšem smislu, ki pa poleg terminov vključuje še izrazje, ki je značilno za področje, a bi zanj težko rekli, da označuje posebne pojme v pojmovnem sistemu stroke, npr. *umreti* v čebelarstvu.

³ O terminologizaciji v sodobnem jeziku prim. Žele (2004) in Fajfar (2017: 73–74).

⁴ A. Legan Ravnikar (1997: 28) v zvezi s strokovnimi izrazi, ki so nastali na podlagi širjenja oziroma oženja pomena, ugotavlja, da so pomensko razpoznavni le v sobesedilu in da se pogosto poraja dvom, če so to pravi strokovni izrazi.

Z vidika tvorjenja čebelarških strokovnih izrazov na osnovi počlovečenja čebele se kažeta kot najbolj verjetni sredstvi metaforični pomenski prenos in širjenje pomena, saj omogočata prenos izraza z enega področja življenja na drugega, medtem ko gre pri metonimiji in sinekdohi za prenose znotraj področja, pri ožjenju pomena pa za specializacijo znotraj širšega področja. Metafora omogoča preslikavo pomena med različnimi področji, ker je pomenskosestavinsko precej prosta, saj gre pri njej lahko tako za vnašanje novih in opuščanje starih pomenskih sestavin⁵ kot tudi zgolj za bolj ali manj razvidno asociativno povezavo,⁶ ki ne vpliva na pomenske sestavine (Vidovič Muha 2000: 142–143). Metonimija⁷ in sinekdoha⁸ pa takšne možnosti preslikav med področji nimata, ker sta pomenskosestavinsko veliko bolj določeni (še posebej slednja). Zato ju tudi v pričujoči analizi čebelarškega izrazja, ki je nastalo na osnovi počlovečenja čebele, puščamo ob strani.

Tudi sicer se na področju strokovnega izrazja kažeta metaforični pomenski prenos⁹ in širjenje pomena kot ustrežnejši sredstvi, saj je novonastali strokovni izraz znotraj strokovnega področja enopomenski, kar omogoča natančno izražanje. Pri metonimiji in sinekdohi pa gre za pomenski prenos znotraj strokovnega področja, kar povzroča polisemijo, ki je v strokovnih besedilih nezaželeno.¹⁰

⁵ Če imata motivirajoči in motivirani pomen enako uvrščevalno pomensko sestavino, govorimo o generalizirajoči metafori, če pa se uvrščevalna pomenska sestavina zamenja, govorimo o specifikirajoči metafori (Vidovič Muha 2000: 149).

⁶ Ker asociacijska povezava iz pomenskih sestavin leksikalizirane metafore pogosto ni razvidna, J. Snoj (2010: 72) za premostitev te interpretativne ovire vpelje pojem *medpodročne preslikave*, ki se »... nanaša [...] na dejstvo, da se predstava določene danosti, obstoječe na nekem področju, uporabi pri identificiranju druge danosti na nekem drugem področju, in sicer na osnovi asociacije, ki se vzpostavi med obema danostma.« Medpodročna preslikava je torej vezni člen med asociacijo in metaforo.

⁷ Pri metonimiji gre za delni vnos novih pomenskih sestavin, pri čemer je uvrščevalna pomenska sestavina vselej nova, v razločevalno pomensko sestavino metonimičnega pomena pa preide motivirajoči pomen v celoti, npr. *kuhinja* 'prostor, kjer je hrana' – 'pohištvo za kuhinjo' (Vidovič Muha 2000: 136–138).

⁸ Sinekdoha, ki je osamosvojeni del metonimije, je pomenskosestavinsko med vsemi pomenskimi prenosi najbolj predvidljiva, saj gre le za hierarhično preureditev pomenskih sestavin. Uvrščevalna pomenska sestavina motivirajočega pomena postane razločevalna pomenska sestavina motiviranega pomena in razločevalna pomenska sestavina motivirajočega pomena postane uvrščevalna pomenska sestavina motiviranega pomena. V bistvu gre za poimenovanje dela z izrazom za celoto oziroma celote z izrazom za del, npr. *hrast* 'drevo, ki ima trd les' – 'les tega drevesa'. (Vidovič Muha 2000: 133)

⁹ Terminološke raziskave (npr. Logar 2001) kažejo, da je terminologizacija na osnovi metaforičnega pomenskega prenosa tudi v praksi najpogostejša.

¹⁰ Da metonimični pomenski prenos znotraj strokovnega področja lahko povzroča polisemijo v zvezi s starejšo terminologijo (upravno-politična in vojaška terminologija v Lublanskih novicah (1797)) opozarja Legan Ravnikar (1997: 29); v zvezi s sodobno terminologijo

V pričujoči analizi se torej gibljemo na polju metafore in pomenske širitve. Glede na to da nas zanimajo strokovni izrazi, ki so tvorjeni na osnovi počlovečenja čebele, bi lahko rekli tudi, da se bomo ukvarjali z antropomorfno metaforo¹¹ in pomensko širitvijo leksemov, primarno vezanih na človeka.

2.1 Vprašanje leksikaliziranosti pomenskega prenosa

Znotraj pomenotvornih načinov je ključno vprašanje leksikaliziranosti, in sicer kako prepoznati, da se je pomen leksikaliziral oziroma da gre v danem primeru res za samostojni pomen leksema in ne le pomenski prenos, ki ga je moč prepoznati le znotraj konkretnega besedila. V zvezi z leksikaliziranostjo metafore J. Snoj (2010: 76) navaja, da je materialni dokaz za leksikaliziranost ustaljenost rabe pri številnih različnih ubesedovalcih. Torej bi lahko za področje strokovnega izrazja rekli, da se je določeni pomenski prenos izraza uspešno leksikaliziral, če je ta izraz znotraj določenega strokovnega področja uveljavljen pri različnih avtorjih in tako torej prepoznan tudi kot strokovni izraz za določeni pojem.

Poseben izziv predstavlja prepoznavanje leksikaliziranosti za starejša obdobja slovenskega jezika, ko je količina virov omejena. V pričujoči raziskavi smo pri vsakem strokovnem izrazu dodali podatek o frekvenci, na osnovi katerega lahko vsaj sklepamo o leksikaliziranosti pomena. Verjetnost, da je pomen leksikaliziran, je manjša, če se pojavi le enkrat pri enem samem avtorju. Večja verjetnost za leksikaliziranost je, če je pojavitev več pri različnih avtorjih. Najbolje pa je leksikaliziranost dokazana z obstojem termina tudi v sodobni stroki.

3. Gradivo

V raziskavo smo zajeli obsežnejša čebelarstva besedila iz obdobja pred uveljavitvijo enotne knjižne norme v sredi 19. stoletja.¹² Pregled zgodovine čebelarstva do tega obdobja kaže, da je veliko besedil, ki govorijo

(računalništvo) pa Gorjanc (1996: 258). Gorjanc (prav tam) ugotavlja, da bi omenjeni pojav lahko bil » ... posledica izredne specializacije znotraj stroke.«

¹¹ J. Snoj (2010: 96) *antropomorfno metaforo* definira kot »[...] metaforično pomensko izpeljavo za prisojanje lastnosti osebi [...]. K. Dolar (2015: 106) pa pravi, da »[p]ri antropomorfnih metaforah uporabimo človeško telo ali njegove dele, ko govorimo o živalih rastlinah ali stvareh.«

¹² Takšna časovna zamejitev se zdi smiselna vsaj zaradi dveh razlogov. Prvi je jezikovnozgodovinski, in sicer je v tem obdobju prišlo do poenotenja knjižne norme in posledično do zatona pokrajinskih različic slovenskega jezika. Drugi razlog je povezan s spremembo tehnologije čebelarjenja, saj se je v tem obdobju začelo uveljavljati čebelarjenje s premičnim satjem, kar je imelo za posledico umik nekaterih pojmov in posledično tudi čebelarstvih izrazov iz rabe.

o čebelah in čebelarstvu v naših krajih, nastalo v nemščini in latinščini, predvsem proti koncu 18. stoletja pa so pod vplivom razsvetljenske miselnosti začela tovrstna dela nastajati tudi v slovenskem jeziku. Po obsegu in temeljitosti obravnave področja najbolj izstopajo naslednja štiri dela, ki smo jih tudi uporabili kot gradivsko osnovo za raziskavo:

Peter Pavel Glavar: *Pogovor o čebeljih rojih*¹³ (1776)

Janez Goličnik: *Antona Janšaja cesarskiga čebelarja popolnoma podvučenje za vse čebelarje*¹⁴ (1792)

Peter Dajnko: *Čelarstvo, ali celo novi, kratki, popun navuk čelne reje*¹⁵ (1831)

Jurij Jonke: *Krajnski čbelarčik, to je: kratko podučenje čebele rediti, in z njimi prav ravnati*¹⁶ (1836)

Preostala znana čebelarska besedila v slovenskem jeziku iz tega obdobja so večinoma kratki prispevki (npr. v *Kmetijskih in rokodelskih novicah*) oziroma deli daljših besedil (npr. *Kmetam sa potrebo inu pomoč*), ki prinašajo posamezne čebelarske nasvete oziroma poročila o čebelarstvu v naših krajih in posledično le najosnovnejše čebelarsko izrazje. S stališča strokovnega izrazja torej sklepamo, da je vzorec naštetih štirih del dovolj reprezentativen, saj poleg najosnovnejšega čebelarskega izrazja vsebuje tudi bolj specialne izraze, zato se zdi tako zamejena gradivska zasnova zadostna. Poleg tega vzorec zajema gradivo tako v osrednjeslovenski kot tudi vzhodnoštajerski knjižni različici.

4. Analiza

4.1 Metode dela

V analizo bomo vključili le enobesedne čebelarske izraze, ki so nastali po enem izmed pomenotvornih načinov, pri katerem je izhodišče počlovečenje čebele. To je treba posebej poudariti, saj je tudi del skladenjskih tvorbenih načinov (skupi in sklopi)¹⁷ osnovan na pomenskih prenosih, ki lahko

¹³ Delo, ki je ostalo v rokopisu, je v osnovi prevod dela Antona Janše z naslovom *Abhandlung von Schwärmen der Bienen*, ki je leta 1771 izšlo na Dunaju. S. Mihelič (1976: 50) ugotavlja, da prevod Janševega dela predstavlja le približno tretjino rokopisa, medtem ko avtorstvo dveh tretjin besedila pripisuje Glavarju.

¹⁴ Knjiga je prevod prevod dela Antona Janše z naslovom *Des Anton Janscha hinterlassene vollständige Lehre von der Bienenzucht*, ki je izšlo leta 1775 v nemškem jeziku na Dunaju.

¹⁵ Delo je napisano v vzhodnoštajerski knjižni različici slovenskega jezika je prvi izvorni čebelarski priročnik v slovenskem jeziku. Črkopis dela je dajncica.

¹⁶ Gre za prevod dela Jurija Jonkeja z naslovom *Anleitung zur praktischen Behandlung der Bienenzucht*, ki je izšlo istega leta. Ker je bil Jonke Kočevski Nemeč, je delo napisal in izdal v nemškem jeziku, slovenski prevod pa je zaupal Jožefu Zemlji.

¹⁷ Prim. R. Hrovatič (1992) in Š. Petric (2018: 29–129).

izhajajo iz počlovečenja čebele, npr. *materni roj*. Prav tako nismo vključili enobesednih strokovnih izrazov, pri katerih je pomenski prenos na osnovi počlovečenja očiten, a je pri tvorbi sodeloval tudi besedotvorni postopek, npr. *matica*. V tovrstnih primerih gre za nekakšno združitve pomenotvornega in besedotvornega procesa.¹⁸

V analizo smo torej vključili le enobesedne čebelarске izraze, ki so bili že pred tem izpričani v pomenu, vezanim na človeka. Izhodiščne pomene besed smo preverjali po etimoloških in zgodovinskih slovarjih slovenskega jezika.¹⁹

4.2 Struktura analize

V analizi je besedje razvrščeno po abecedi najprej glede na pomenotvorni način (metaforični pomenski prenos, pomenska širitev) in potem glede na besedno vrsto (samostalnik, glagol).

Ob poknjizjenih strokovnih izrazih je navedena razlaga in za znakom | so po abecednem vrstnem redu naštetih avtorji, pri katerih je izraz izpričan. V oklepaju je navedena stran ene od pojavitev strokovnega izraza, sledi osnovna oblika besede, ki je v primeru, da je rekonstruirana, označena z znakom *. Na koncu je pri vsakem avtorju naveden še podatek o frekvenci²⁰ ((P = 1) – enopojavnica; (P < 5) – od 2 do 4 pojavitve; (P > 5) – pet ali več pojavitve). Navedbam posameznih avtorjev sledi podatek o vključenosti strokovnega izraza v sodobni *Čebelarški terminološki slovar* (2008). Če je strokovni izraz v slovar vključen, je ob krajšavi ČTS znak ✓, če izraza v slovarju ni, je na tem mestu znak –.

Za znakom ► je naveden izhodiščni pomen, vezan na človeka, in navedba vira oziroma obdobja, ki kaže na prvotnost tega pomena in posledično drugotnost pomena na področju čebelarstva. Sledi navedba strokovnega izraza v sobesedilu, ki je za raziskave strokovnega izrazja preteklih obdobj ključnega pomena, saj je to edini materialni dokaz, da je določeni izraz označeval neko predmetnost na določenem strokovnem področju.

4.3 Metaforični prenos

4.3.1 Samostalniški čebelarški izrazi

berač ‘oslabela čebelja družina’ | Glavar (41) *berazh** (P < 5) | ČTS –

¹⁸ Na omenjeno združevanje pomenotvornega in besedotvornega postopka opozarja tudi A. Žele (2009: 131), ki ga povezuje z jezikovno gospodarnostjo.

¹⁹ Seznam slovarjev je naveden na koncu prispevka.

²⁰ Pri določanju frekvence smo si pomagali s konkordančnikom, saj so vsa štiri obravnavana dela bila vključena v korpus starejših besedil IMP (<http://nl.ijs.si/imp/>).

► Prvotni pomen ‘tisti, ki nabira’ je izpričan že v 16. stoletju, v 18. stoletju pa je potrjen tudi pomen ‘revež, ki berači’ (Snoj 2016: 67). Drugotni pomen je tudi izhodišče za pomenski prenos na področje čebelarstva.

Glavar (41): Is slabeifnih Roje dellat ne kashe, ne Dobizhig, temuzh Shkoda fe sadoby; Sakaj na mesti eniga sredniga, katiri she eno Priklado sizer bi nanofhiu, ali eniga slabiga, katiri by fi bui pomogou inu k’ Mozhy prihau faj eni dober Rejenz drugu Lejtu postati, redyte fe 2. **Berazha** is velikem Dellam inu Klajo bres ufiga Upania, kir redku k’ pridnem pridejo.

deklica 1. ‘matica, ki (še) ni oprášena in ne zalega oplojenih jajčec’ | Glavar (1) *dekelza* (P < 5) **2.** ‘mlado satje, v katerem še ni bilo zalege in je zato svetle barve; deviško satje’ | Glavar (98) *dekelza* (P = 1) | ČTS –

► Izhodiščni pomen ‘mlada, še neporočena ženska’ je izpričan že v 16. stoletju. Vsaj za drugi pomen na področju čebelarstva sklepamo, da se ni leksikaliziral, saj se kot enopojavnica pojavlja le pri enem avtorju.

Glavar (1): Materniza je nar vezhi inu nar dalfhniga Trupla, ermene al zherne Podobe; te Prizhnost vřso Dershina risveřseli, serzhno sturi, inu perhrani; nye Pomankanie pak v’ kratkim Resdianie vřřiga Tovarshtva perneřse. Toku fe imenuje, sakaj ona zhebelne Jaiza leshe, Rod perhrani inu pogmira: dokler po Plemenu ne grede je **Dekelza** [...]

Glavar (98): Vořsek is Satuja v’ katirim mladize fe niřo sastaulene bile, fe imenuie **Dekelza** [...]

delavec ‘čebela delavka’ | Glavar (30) *dellouz* (P > 5) | ČTS –

► Tvorjenka delavec je v pomenu ‘oseba, ki dela’ izpričana že v 16. stoletju.

Glavar (30): Taku zhebelnim Paynem fhlushi Roj usety; sakaj kir Dershina fe pomainfha, maine tudi fe řapijo, inu maine je Vrozhina, satu Zhebele supet v’ Satuje potegnejo, is Sheila vezh **Dellouzou** řa perhodno Pafho napravit [...]

družba ‘biološka celota iz čebel delavk, matice in trotoev; čebelja družina’ | Glavar (94) *drushba** (P < 5) | Goličnik (94) *drushba** (P < 5) | ČTS –

► Beseda je v splošnem pomenu ‘skupnost ljudi’ izpričana že v 16. stoletju.

Goličnik (14): Skus fvojo Prizheozhnoft ona [matica] zęlo **Druřhbo** ferbeřshno řtury, řatoręj tude nikol ven na řleti, [...]

družina 1. ‘biološka celota iz čebel delavk, matice in trotoev’ | Glavar (5) *dershina* (P > 5) | Goličnik (54) *dershina* (P < 5) | Jonke (74) *drushina* (P < 5) **2.** ‘mnořica čebel’ | Glavar (32) *dershina* (P < 5) | Goličnik (74) *dershina* (P < 5) | Jonke (48) *drushina* (P = 1) | ČTS ✓

► Beseda je v splošnem pomenu ‘skupnost ljudi’ izpričana že v 16. stoletju. Prvi pomen se je na področju čebelarstva leksikaliziral, saj obstaja tudi v sodobni čebelarski terminologiji.

Glavar (5): Ostane tedei per Navuku N. 22. naprei pernefhenimu, de to Zhebelam perrojenu Nagnenie perhranenia fvojga Rodu, inu ta nym od Boga vdeilana fusebna Pridnost is Medam fe previdit, Zhebele k’ mladiznimu Sastaulaniu napele, kulikur vezh pak *Dershina* ralhe, tulkain obilnihi Medu nanofijo [...]

Goličnik (74): Zhe je pa shę perzajtno fpomlad, tok ne bodo zhębęlle mermrale, tud nez h fludrele, ulše bode tihu; takrat poglej na shreęle, zhe nifso mokre, al rofne, en taki Pajn ima veliko *Dershine*, fterdi, saloge, inu eno dobro Matizo; [...]

folk ‘množica čebel’ | Goličnik (143) *folk** (P < 5) | ČTS –

► Samostalnik je prevzet iz nemščine in je v splošnem pomenu ‘ljudstvo’ izpričan že v 16. stoletju.

Goličnik (143): Tud je dobro, zhe bodefh s’ Rojęnze, to je, taifte starze, katiri fo vezhkrat eden sa drugim rojili, inu na *Folku* olhvohili, is enim mozhnim Pajnam premeniv, [...]

jetnik ‘čebela v zaprtem panju’ | Glavar (37) *jetnik** (P < 5) | ČTS –

► Tvorjenka je v splošnem pomenu ‘nesvobodna oseba’ izpričana že v 16. stoletju in kasneje potrjena tudi pri Svetokriškem (Snoj 2006).

Glavar (37): Kaj sazhnejo perperti *Jetnike*? Jetnike moje /: ta prvi vezhier saperti :/ Maternizo hitru pogrefhio, is Repatnizam trepezhejo inu veliku Shemenje obude [...]

korenjak ‘močna čebelja družina’ | Jonke (86) *korenjak** (P = 1) | ČTS –

► Samostalnik *korenjak* pod iztočnico *koren* navaja Murko (1833) in ga razlaga kot *ein starker rustiger Mann*, torej v pomenu ‘močan mož’. Sklepamo, da se čebelarski pomen ni leksikaliziral, saj je izraz kot enopojavnica izpričan le pri enem avtorju.

Jonke (86): Naj ględa, de bo smiram mozhne in zhbęlne *korenjake* imel, kterih fhanovanja finejo pręd prevelike kot premajhne biti, ker en mozhan roj sna veliko vezh prida dati, kakor trije frednji ali pa vezh flabih; [...]

kraljestvo ‘biološka celota iz čebel delavk, matice in trotov; čebelja družina’ | Jonke (90) *kralestvo* (P = 1) | ČTS –

► Samostalnik *kraljestvo* je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju in ob latinski iztočnici *regnum* naveden tudi v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710). Sklepamo, da se čebelarski pomen ni leksikaliziral, saj je izraz kot enopojavnica izpričan le pri enem avtorju.

Jonke (90): Ako tedej ktera koga doleti in ga pizhi, fe permeri to le bliso njeniga prebivalifha, is lkerbi sa shivljenje njene kraljize, de bi njo in njeno **kraljestvo** vlih foverashnikov varovala, [...]

kraljica ‘matica’ | Dajnko (12) *kralica* (P = 1) | Glavar (94) *kraliza** (P = 1) | Goličnik (19) *kraliza* (P < 5) | Jonke (8) *kraljiza* (P < 5) | ČTS ✓

► Samostalnik *kraljica* je v nečebelarskem pomenu izpričan že v 16. stoletju in kasneje v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je naveden kot ustreznik za latinsko iztočnico *regina*. Čebelarski pomen se je leksikaliziral, saj obstaja tudi v sodobni čebelarski terminologiji.

Dajnko (12): Od keliko časa pa znamo, da je ona le xenskega spola, se ji je od nekih htelo davati imé vajvodica, **kralica**, carica; alipa naj pravej jo imenujemo matico.

lestvo ‘množica čebel’ | Glavar (29) *lestvo** (P < 5) | ČTS –

► Ker je samostalnik *lestvo* pri Glavarju izpričan tudi v nečebelarskem pomenu ‘ljudstvo’, domnevamo, da je strokovni čebelarski izraz nastal na podlagi pomenskega prenosa. Primer sobesedila, ki potrjuje splošni, nečebelarski pomen samostalnika: »Sam Bug v’ fvoje Perkasne gorezhiga Germa kir Moysefa svoliu je sa Vaivoda Israelskiga Leshtva is Egyptarske Shusnosti, sahvaliti to oblubleno Deshelo, [...]« (86).

Glavar (42): Koku fe Zhebele dejle? Strefsejo fe potler is prasniga Paynu Zhebele na Pert med te 2. nastaulena, inu dejle fe Zhebele v’ eniga inu drusiga toku, de 2. Dejla **Lestva** pride v’ Roj, [...]

ležak ‘trot’ | Dajnko (20) *lexák** (P < 5) | ČTS ✓

► Samostalnik *ležak* je v pomenu ‘lenuh’ izpričan že v 16. stoletju. Pomenski prenos se je verjetno odvil na osnovi mišljenja, da so troti leni in nekoristni v čebelji družini. Izraz *ležak* je pri Dajniku dvopomenski, lahko nastopa tudi v pomenu ‘nizka, podolgovata vrsta panja’. V tem primeru ne gre za pomenski prenos, temveč za izglagolsko tvorjenko s skladenjsko podstavo ‘tisti, ki leži’.

Dajnko (20): Kaj so troti? Oni storijo tretji stan čel v' roji, ino se od njih tudi trubci, čelaki, čelni moxáki, **lexáki**, imenujejo.

mandele ‘večji trot, zvaljen iz jajčeca, ki ga je v matičnik zalegla trotovka’ | Glavar (63) *mandelz** (P = 1) | Goličnik (71) *mandelz* (P = 1) | ČTS –

► Za samostalnik *mandelj* M. Snoj (2016: 403) ugotavlja, da je prevzet iz nemščine, in sicer gre za narečno besedo *Mandl* ‘možakar’ (prvotno ‘možiček’, kar je manjšalnica od samostalnika *Mann* ‘mož’).

Goličnik (71): Is take fourth saloge bodo tud zhèbelle otle Matizo svaliti, bodo Turnzhe naprave, katiri pa ne bodo te navadne lhtauti imeli, bodo salogo noter uloshile, taifto sadelale, sadnizh pak bode nameft Matize en malo vezhi Trod (§. 8.) to je, en *Mandelz* ven perlesov, [...]

možak ‘trot’ | Dajnko (21) *moxak** (P = 1) | ČTS –

► Pohlin (1781) od samostalniku *mofhak* navaja nemški ustreznik *ein Recht/schaffener Mann* in latinski ustreznik *Vir confians*, torej lahko sklepamo, da gre za izhodiščni pomen ‘pravičen, trden mož’.

Dajnko (21): Občinski nje imenujemo *moxake*, t.j. moxkega spola čele.

pevec ‘roj z mlado, neoprašeno matico’ | Glavar (10) *peuz* (P > 5) | ČTS ✓

► Samostalnik *pevec* je v splošnem, nečebelarskem pomenu ‘oseba, ki poje’ izpričan že v 16. stoletju. V Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710) pa je naveden ob latinski iztočnici *cantator*. Samo kot sestavina dvobesednega strokovnega izraza *prędni pevz* je samostalnik *pevec* izpričan tudi pri Goličniku (50). Pomenski prenos se je verjetno zgodil na podlagi asociativne povezave, ker se mlada matica preden izleti z rojem oglašča z daljšimi, visokimi zvoki, ki se slišijo iz panja. Čebelarski pomen se je leksikaliziral, saj obstaja tudi v sodobni čebelarski terminologiji.

Glavar (19: [...] tedej ta spredni Roj is eno ali vezh svalenih mladih Materniz roje: takerfni spredni Roj fe imenuje *Peuz*, katiriga Materniza je she Dekelza, [...]

polk ‘množica čebel’ | Jonke (39) *polk* (P > 5) | ČTS –

► Beseda je prevzeta iz drugih slovanskih jezikov v pomenu ‘vojska, ljudstvo’ (Snoj 2016: 564–565).

Jonke (44): Vzhalih gre vef *polk* f fvojo maternizo is panju, in ga sapufti popolnoma, zhe ima namrezh panj gnjilo salęgo, [...]

preganjevec ‘umetna čebelja družina, ki jo sestavi čebelar’ | Glavar (32) *pregainouz** (P < 5) | ČTS –

► Samostalnik *preganjevec* je v pomenu, ki se nanaša na človeka, izpričan že v 16. stoletju in kasneje potrjen v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je naveden kot ustreznik pri treh latinskih samostalnikih, in sicer *expulsor*, *persequitor* in *proscriptor*. V navedenih primerih iz splošnega jezika ima tvorjenka besedotvorni pomen vršilec dejanja, medtem ko je zanimivo, da na področju čebelarstva označuje čebeljo družino, ki je pregnana iz prvotnega panja (in ne čebeljo družino, ki nekaj/nekoga preganja, kot bi pričakovali). Sklepamo, da gre za nedoslednost, saj Glavar sicer za obravnavani pojem pogosteje uporablja strokovni izraz *pregnanec*.

Glavar (32): *Mozhnu veshe to Govorjenje inu v' Dianiu sleherniga prestrafhliti by imelu od Dellania teh **Pregainouza**, kader tiga Urshoh by bilu to pregainanie, [...]*

pregnanec 'umetna čebelja družina, ki jo sestavi čebelar' | Glavar (1) *pregnanz* (P > 5) | ČTS –

► Gutsman (1789) obravnavani samostalniki navaja kot ustreznik ob nemški iztočnici *Verwiesener*, Murko (1833) pa ob iztočnici *Pregnanez* navaja nemški ustreznik *Vertriebene*, torej sklepamo, da gre za pomen 'človek, ki je prisiljen zapustiti dom'. Pomenski prenos se je verjetno zgodil na osnovi asociativne povezave, ker so se umetne čebelje družine delale s preganjanjem oz. odvzemanjem dela čebel iz že obstoječega panja.

Glavar (1): *Resdelenie zhebелnu gody fe ali samovolnu. Kader fame od febe bres zhloveskiga Persadenia fe lozhijo, inu fe imenujejo Roje, ali permoranu, namerzh kader skus zhlovesku perfilenie fe reslozhijo, inu fe imenujejo **Pregnanzi**.*

ropar 1. 'čebela, ki odtuja med iz drugih družin' | Dajanko (129) *ropar* (P > 5) | Jonke (73) *ropar** (P < 5) **2.** 'čebelja družina, ki odtuja med iz drugih družin' | Dajanko (132) *ropar* (P > 5) | Glavar (75) *rupar** (P < 5) | Jonke (73) *ropar* (P = 1) | ČTS ✓

► Beseda je v splošnem, nečebelarskem pomenu izpričana že v 16. stoletju. Drugi pomen se je na področju čebelarstva leksikaliziral, saj obstaja tudi v sodobni čebelarski terminologiji.

Dajanko (129): *So ropari ne posebni plod čel? Ne! temoč vsaka čela zna ropar postati, kak hitro se ji dá k' tem priloxnost.*

Dajanko (132): *Pomaga toto prestavljenje vsikdar? Vsikdar ravno ne, jako mnogokrat pa le! Ino či ne pomága, tè preselimo ropara s' poropanikom t. j. mi postavimo totega na selo ovega, ovega pa na mesto totega.*

roparica 'čebela, ki odtuja med iz drugih družin' | Glavar (2) *roparza* (P = 1) | Goličnik (91) *roparza** (P > 5) | Jonke (67) *roparza** (P > 5) | ČTS ✓

► Samostalniki *roparca* navaja Gutsman (1789) kot ustreznik za nemški samostalnik *Rauberin*. Da gre v tem primeru pri Gutsmanu za nečebelarski pomen, lahko sklepamo tudi iz dejstva, da za pomen 'čebela roparica' avtor navaja samostalnik *roparnica*, ki je ustreznik za nemško iztočnico *Raubbiene*. Čebelarski pomen se je leksikaliziral, saj obstaja tudi v sodobni čebelarski terminologiji.

Goličnik (91): *Ropparze fe imenujejo taille zhëbëlle, katire ne is Pafhe, ampak is ptujeh Pajnov shelijo fterd dobiti, inu v' fvoj Pajn pernefti; [...]*

starec ‘čebelja družina, iz katere je izletel roj; izrojenc’ | Glavar (1) *starz* (P < 5) | Goličnik (50) *starz** (P > 5) | Jonke (48) *starz** (P > 5) | ČTS –

► Samostalnik *starec* je izpričan že v 16. stoletju in kasneje potrjen tudi v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je naveden kot slovenski ustreznik za latinsko iztočnico *senex*. Pomenski prenos je nekoliko protisloven, ker v takšni čebelji družini navadno ostane mlada matica, medtem ko jo stara zapusti z rojem. Sklepamo, da je pomenska motivacija osnovana na dejstvu, da je takšna čebelja družina v primerjavi z rojem, ki je izletel iz nje, primarna.

Goličnik (50): [...] ta ftari Pajn pak, is katirga je leta Roj ven potęgnov, fe imenuje *starz* .

špíjon ‘čebela, ki išče primeren prostor za naselitev roja’ | Jonke (41) *šhpíjon** (P = 1) | ČTS –

► Izhodiščni pomen, ki se nanaša na človeka, je ‘vohun’ in je potrjen že v 18. stoletju (Snoj 2016: 759). Sklepamo, da se čebelarški pomen ni leksikaliziral, saj je izraz kot enopojavnica izpričan le pri enem avtorju.

Jonke (41): Ako bi fe kak roj ne hôtel ufelti, temúzh prezej bres pozhivanja v’ novo ftanovanje, ki fi ga je shé přéd po fvojih tako imenovanih *šhpíjonih* poifkal, potegniti, [...]

tovarištvo ‘biološka celota iz čebel delavk, matice in trotov; čebelja družina’ | Dajnko (10) *tovarstvo* (P < 5) | Glavar (94) *tovarshstvu* (P < 5) | ČTS –

► V splošnem pomenu, ki se nanaša na človeka, je samostalnik izpričan že v 16. stoletju.

Glavar (1): Materniza je nar vezhi inu nar dalhfniga Trupla, ermene ali zherne Podobe; te Prizhnost vřso Dershina risveřseli, serzhno sturi, inu perhrani; nye Pomankanie pak v’ kratkim Resdianie vřřiga *Tovarshstva* perneřse.

vnučič ‘roj, ki izleti iz roja iste čebelarške sezone’ | Glavar (10) *nuzhezh** (P < 5) | ČTS –

► Beseda je v splošnem, nečebelarškem pomenu izpričana že v 16. stoletju in kasneje potrjena tudi v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), kjer je navedena kot slovenski ustreznik za latinsko iztočnico *nepotulus*.

Glavar (10): Dobre Lejtne ti sgodni mozni Roje supet na Rojenie sastaulajo, inu she v’ tim Lejtu eniga ali vezh Rojou pernefejo; te Roje fe imenujejo *Nuzhezi*, [...]

vojvoda ‘matica’ | Dajnko (12) *vajvoda* (P = 1) | ČTS –

► Samostalnik je v pomenu, ki se nanaša na človeka oziroma njegovo funkcijo, izpričan že v 16. stoletju. Sklepamo, da se čebelarški pomen ni leksikaliziral, saj je izraz kot enopojavnica izpričan le pri enem avtorju.

Dajenko (12): Jeli matica ne imá se več imén? Imá. Ludjé so nekda mislili, da je ona sama (čelak) moxka čela v' roji, ino njo zato *vajvoda*, krala, cara imenuvali.

vajvodica 'matica' | Dajenko (12) *vajvodica* (P = 1) | ČTS –

► Samostalnik *vajvodica* navaja Murko (1833) kot podiztočnico pri iztočnici *vajvoda* in ob njej nemška ustreznika *Kriegsanführerinn* in *Herzoginn*. Sklepamo, da se čebelarški pomen ni leksikaliziral, saj je izraz kot enopojavnica izpričan le pri enem avtorju.

Dajenko (12): Od keliko časa pa znamo, da je ona le xenskega spola, se ji je od nekih htelo davati imé *vajvodica*, kralica, carica; [...]

4.3.2 Glagolski čebelarški izrazi

kušniti v zvezi s čebela 'pičiti' | Jonke (90) *kufhniti** (P = 1) | ČTS –

► Glagol *kušniti* je v pomenu 'poljubiti' izpričan že v 16. stoletju. Sklepamo, da se čebelarški pomen ni leksikaliziral, saj je izraz kot enopojavnica izpričan le pri enem avtorju.

Jonke (90): Naj tedej zhlovek lhe tako previdno ravna, in fe sa vřak opravek per njih tudi s' zhbélarřko kapo in rokovizami previdi, fe vender ni v' řtanu vřelej in per vřaki perloshnořti tako varovati, de bi ga nikoli nobena ne *kufhnila*.

oženiti 'združiti dve čebelji družini' | Glavar (23) *osheniti* (P = 1) | Goličnik (161) *osheniti* (P < 5) | ČTS –

► Glagol *oženiti se* je v pomenu 'poročiti se' izpričan že v 16. stoletju.

Goličnik (161): Katir tedej take Pajnovce ozhe vkupej *osheniti*, tok nej te flabéřfři, katiri imajo mejn Vojřka, inu řterdi, s Dimam v' eno prasno Trugo prekadi [...]

pobratiti se v zvezi s čebela 'pridružiti se tuji čebelji družini' | Glavar (25) *pobratiti se** (P = 1) | Jonke (71) *pobratiti** (P = 1) | ČTS –

► Glagolska sestavljenka je v splošnem, nečebelarškem pomenu izpričana že pri Gutsmanu (1789), kjer je navedena kot ustreznik pri nemški iztočnici *verbrüdern sich*.

Glavar (24–25): [...] potler pak fe oboje Zhebele pokade, inu Roj k' Starzu perstavi, toku Zhebele fe same v' taistiga spraujo inu *pobratjo*.

pokarati se v zvezi s čebela ‘utripati s krili na bradi panja; prašiti se’ | Dajko (88) *pokarati se** (P = 1) | ČTS –

► Glagol je izpričan že v 16. stoletju in ga v pomenu ‘opomniti se, pogrjajati se’ navaja tudi Novak (2006). Pomenski prenos se je verjetno zgodil na podlagi asociativne povezave, ker pri prašenju vedenje čebel spominja na priklanjanje oz. izkazovanje podrejenega odnosa do matice. Sklepamo, da se čebelarški pomen ni leksikaliziral, saj je izraz kot enopojavnica izpričan le pri enem avtorju.

Dajko (88): [Čele] se zvunah pred kosovo letno lukno kčasí na straxbo postavljajo, či zadek svojega tela višek povzdigavajo ino s’ perotami vesélo krepeljjo. To imenujejo čelári: Čele *se* matici *pokarajo*.

vojskovati se v zvezi s čebela ‘vdirati v tuj panj in odnašati med iz njega’ | Glavar (74) *vojskovati se** (P = 1) | Goličnik (11) *vojskovati se** (P = 1) | ČTS –

► Glagol je v splošnem, nečebelarškem pomenu izpričan že v Kastelec-Vorenčevem slovarju (1680–1710), ki ga navaja ob latinski zvezi *gerere bellum*, torej gre za pomen v zvezi s človekom ‘bojevati se, spopadati se’.

Goličnik (11): Lętę fáme zhebęlle opravijo vřse Dęllu, one nořsji řterd, al Męd, rořni zveř, vodo, dęlajo Vojlk, valjjo, inu fotrajo te mlade, zhedjo řvoje Prebivallha, *ře vojskujejo* zhes řvoje fourashnike, inu vezh taziga.

4.3.3 Mejni primeri

V zvezi z metaforičnim pomenskim prenosom na osnovi počlovečenja čebele je treba opozoriti na nekaj mejnih primerov, pri katerih prav tako lahko prepoznamo elemente počlovečenja, a gre po našem mnenju vendarle bolj za metaforični prenos na osnovi podobnosti v izgledu ali sorodne funkcije, kot jo ima predmetnost, ki je sicer izrazito vezana na človeka.

Tovrsten primer metaforičnega pomenskega prenosa na osnovi podobnosti v izgledu s predmetnostjo, vezno na človeka, je čebelarški izraz *hlačice*, ki ga v pomenu ‘cvetni prah, ki ga čebele prinesejo v panj na zadnjem paru nog’ navaja Goličnik (1792: 24). Asociativna povezava na osnovi podobnega izgleda je v tem primeru precej očitna, saj čebela, ki prinaša v panj cvetni prah na zadnjem paru nog, res izgleda, kot da bi imela oblečene rumene hlačice. V to skupino lahko uvrstimo vsaj še izraz *muřtace*, ki ga v pomenu ‘čebelje tipalnice’ navaja Glavar (1776: 91).

Primer metaforičnega pomenskega prenosa na osnovi sorodne funkcije, kot jo ima predmetnost, vezana na človeka, je čebelarški izraz *gasa*, ki ga v pomenu ‘prostor med dvema satoma v panju’ navajata Glavar (1776: 96) in

Goličnik (1792: 21). Tudi v tem primeru je asociativna povezava na osnovi sorodne funkcije očitna, saj prostor med satoma služi za prehod čebel, kar je sorodno funkciji ulice v mestu. V to skupino lahko uvrstimo vsaj še izraza *ulica*, ki jo v pomenu 'prostor med dvema satoma v panju' navaja Glavar (1776: 96), in *mana*, ki jo v pomenu 'sladek izloček drevesnih ušic in kaparjev, ki ga nabirajo čebele in iz njega delajo med' navaja Jonke (1836: 77).

4.4 Širjenje pomena

Medtem ko pri leksikaliziranem metaforičnem pomenskem prenosu izraz dobi nov pomen, pa gre pri širjenju pomena le za modifikacijo izhodiščnega pomena v smislu vključitve novega področja. V gradivu smo našli le en strokovni izraz, ki je nastal na osnovi počlovečenja čebele in da sredstvo tvorbe ni bil metaforični pomenski prenos.

umreti v zvezi s čebela, matica 'prenehati živeti' | Dajnko (17) *umreti* (P = 1) | Glavar (84) *umreti* (P > 5) | Goličnik (87) *umreti** (P < 5) | Jonke (55) *umreti** (P > 5) | ČTS ✓

► Glagol *umreti* je v pomenu 'prenehati živeti', ki se nanaša na človeka, izpričan že v 16. stoletju.

Glavar (67): [...] sakai kader po Sime od Masha Med v' Satuje smersne, Med terd postane ne le samu koker Kamen, de taistiga Zhebele sagreti inu jesti ne more, temuzh per obilnem Medu od Lakote *umerjejo* [...]

Pri glagolu *umreti* so torej elementi antropomorfizma očitni. O metafori pa v tem primeru ne moremo govoriti, saj izhodiščni pomen glagola ostaja enak. V bistvu se področje rabe le razširi s človeka na čebelo. Takšno stanje potrjuje tudi *Čebelarški terminološki slovar* (2008), kjer je ob glagolu *umreti* navedena enaka razlaga kot v SSKJ 'prenehati živeti', le da je pred njo dodano pojasnilo »v zvezi s čebele«.

5. Sklep

V analizi štirih čebelarških del z druge polovice 18. in prve polovice 19. stoletja smo našli 32 enobesednih čebelarških izrazov, pri katerih lahko kot osnovo za pomenski prenos prepoznamo antropomorfizem oz. počlovečenje čebele. Večina jih je nastala na osnovi metaforičnega prenosa, kar je pričakovano, saj gre prav pri metaforičnem prenosu najpogosteje za preslikavo pomena med različnimi področji, medtem ko sta metonimija in sinekdoha navadno zamejeni na posamezno področje. Izven okvirov metafore obravnavamo le glagol *umreti*, pri katerem je šlo za pomensko

širitev od izhodiščne zamejenosti na človeka do vključitve področja čebelarstva, pri čemer je izhodiščni pomen ostal nespremenjen.

Največ tovrstnih izrazov je potrjenih pri Glavarju, in sicer kar 23. Pri Jonkeju smo jih našli 14, pri Goličniku 11 in pri Dajniku 10. Po količini torej nekoliko izstopa Glavar, kar je po eni strani pričakovano, saj gre za najboljše besedilo. Tudi primerjava med avtorji, ki so pripadali osrednjeslovenski knjižni različici, in Dajnikom kot predstavnikom vzhodnoštajerske knjižne različice ne izkazuje kakšnih zaznavnih odstopanj. Primerjava s sodobno čebelarso terminologijo je pokazala, da v sodobnem *Čebelarstem terminološkem slovarju* (2008) najdemo sedem od obravnavanih čebelarskih izrazov (*družina, kraljica, ležak, pevec, ropar, roparica, umreti*). V petih primerih tudi v sodobni terminologiji označujejo enak pojem kot v preteklosti, le v dveh primerih je prišlo do sprememb, in sicer sta termina *ležak* in *ropar* postala enopomenska. Termin *ležak* tako označuje le še vrsto panja, medtem ko je v analiziranem gradivu označeval tudi trota. Termin *ropar* pa v sodobni terminologiji označuje le še čebeljo družino, ki odtuja med, medtem ko je v preteklosti označeval tudi posamezno čebelo, ki odtuja med. Poleg omenjenih sedmih primerov pa v ČTS najdemo še tri besedotvorno preoblikovane termine, ki ohranjajo enak metaforični prenos kot v preteklosti in v dveh primerih (*delavec > delavka; vnučič > vnuk*) označujejo tudi isti pojem kot v preteklosti. Le v enem primeru (*starec > starka*) je prišlo do spremembe, in sicer je *starec* v preteklosti označeval čebeljo družino, iz katere je izletel roj, v sodobni terminologiji pa *starka* označuje staro matico.

Sklenemo lahko z ugotovitvijo, da je na področju čebelarstva pred uveljavitvijo enotne knjižne norme sorazmerno veliko izrazja nastalo na osnovi počlovečenja čebele. Del tega izrazja se je leksikaliziral, kar dokazuje tudi stanje v sodobnem *Čebelarstem terminološkem slovarju* (2008). Za del izrazja pa lahko sklepamo, da je ostal neleksikaliziran oziroma da so to avtorske metafore, ki so jih avtorji uporabili zato, da bi tematiko približali preprostemu človeku, kar je bilo v skladu z duhom časa, ki so ga prevevale razsvetljenske misli.

Viri

- Ahačič, Kozma. et al. 2011: *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC ZRC SAZU.
- Bokal, Ljudmila. et. al. 2008: *Čebelarski terminološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Bezljaj, France. 1976–2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Prva knjiga: A–J (1976). Druga knjiga K–O (1982). Tretja knjiga P–S (1995). Dopolnila in uredila Marko Snoj in Metka Furlan. Četrta knjiga: Š–Ž (2005). Avtorji gesel:

- France Bezljaj, Marko Snoj in Metka Furlan. Ljubljana: Založba ZRC ZRC SAZU.
- Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2014–, različica 3.0, www.fran.si
- Hipolit Novomeški. 1711: *DICTIONARIUM TRILINGUE EX TRIBUS NOBILISSIMIS EUROPAE LINGUIS COMPOSITUM*. [rokopis].
- Karničar, Ludwig. 1999: *Deutsch-windisches Wörterbuch mit einer Sammlung der verdeutschten windischen Stammwörter, und einiger vorzüglichern abstammenden Wörter von Oswald Gutschmann, Klagenfurt 1789*. Auf Slowenisch-Deutsch umgekehrt und bearbeitet von Ludwig Karničar. Graz: Institut für Slavistik der Universität Graz.
- Murko, Anton. 1833: *Slovenjko-nemški in Nemško-Slovenski ROZHNI BESEDNIK*. Gradec.
- Novak, Vilko. 2006: *Slovar stare knjižne prekmurščine*. Ljubljana: Založba ZRC ZRC SAZU.
- Pleteršnik, Maks. 1894–1895: *Slovensko-nemški slovar I–II*. Ljubljana.
- Pohlin, Marko. 1781: *Tu malu besedishe treh jesikou*. Ljubljana.
- Snoj, Marko. 2016: *Slovenski etimološki slovar: Tretja izdaja*. Ljubljana: Založba ZRC ZRC SAZU.
- Snoj, Marko. 2006: *Slovar jezika Janeza Svetokriškega*. Ljubljana: Založba ZRC ZRC SAZU.
- Stabej, Jože. 1997: *Slovensko–latinski slovar po Matija Kastelec – Gregor Vorenc DICTIONARIUM LATINO–CARNIOLICVM (1680–1710)*. Zbirka Slovarji. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Literatura

- Dolar, Kaja. 2015. Razvezane metafore? Inovativne in leksikalizirane metafore v slovenščini. *Slovenščina* 2.0, 3/1. 90–121.
- Fajfar, Tanja. 2017: *Terminologija v Evropski uniji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Gorjanc, Vojko. 1996. Terminologija novejših naravoslovno-tehničnih strok (ob primeru računalništva in jedrske fizike). V: *Jezik in čas*. Ur. A. Vidovič Muha. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 251–260.
- Hrovatič, Renata. 1992: *Metaforični in metonimični pomenski prenosi v terminoloških besednih zvezah*: Diplomsko delo. Mentorica: A. Vidovič Muha. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Jemec Tomazin, Mateja. 2010: *Slovenska pravna terminologija. Od začetkov v 19. stoletju do danes*: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Legan Ravnikar, Andreja. 1997: Tvorbeni načini upravno-političnih in vojaških terminov v Vodnikovih Lublanskih novicah (1797). *Jezikoslovni zapiski* 3. 25–38.
- Logar, Nataša. 2001: Elektrotehniška terminologija glede na izvorni jezik. *Jezik in slovnstvo* 46/1–2. 41–53.

- Mihelič, Stane. 1976: Peter Pavel Glavar, čebelar, čebelarški pisec, učitelj in organizator. V: *Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu*. Ur. M. Mencej. Ljubljana: Zveza čebelarških društev Slovenije. 20–65.
- Novak, France. 2004: *Samostalniška večpomenskost v jeziku slovenskih protestantskih piscev*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Petric, Špela. 2018: *Slovenski večbesedni leksemi z vidika slovaropisja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Snoj, Jerica. 2010: *Metafora v leksikalnem sistemu*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Vidovič Muha, Ada. 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje. Govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Žagar Karer, Mojca. 2011: *Terminologija med slovarjem in besedilom. Analiza elektrotehniške terminologije*: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Žele, Andreja. 2004: Stopnje terminologizacije v leksiki (na primerih glagolov). V: *Terminologija v času globalizacije*. Ur. M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 77–91.
- 2009: Pomenotvorne zmožnosti z vidika /de/terminologizacije (v slovenščini). V: *Terminologija in sodobna terminografija*. Ur. N. Ledinek, M. Žagar Karer, M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 125–139.